

УДК 340.11:341

*Пивовар М. А., студент**Науковий керівник: Козинець О. Г., к.і.н., доцент**Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна*

МІСЦЕ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ СЕРЕД ПРАВОВИХ СИСТЕМ СВІТУ

Правова система України є досить молодого правовою системою, яка почала формуватися в своєму теперішньому вигляді після розпаду СРСР і проголошення незалежності. Основою правової системи зокрема були нормативні акти УРСР, однак тенденції розвитку правової системи України досить сильно відійшли від соціалістичної правової системи, а тому виникла потреба визначення місця національної правової системи України на правовій карті світу.

Розкриваючи питання щодо визначення місця національної правової системи України на правовій карті світу слід зазначити, що в юридичній літературі не існує одностайності думок науковців з приводу характеристики сучасних правових систем постсоціалістичних країн Східної Європи[5; с. 23].

Частина науковців вважає, що республіки колишнього СРСР, в тому числі й Україна, зі своїми правовими системами входять до сім'ї романо-германського права, пояснюючи це тим, що вони належали до романо-германської правової сім'ї історично [3, с. 556–557].

Як підкреслює А. Х. Саїдов, саме романо-германська правова сім'я надає Україні не тільки історично виправданий, узгоджений набір юридичних конструкцій (праворозуміння, система і джерела права, правозастосування тощо), а й інші переваги, пов'язані з визнанням загальновизнаних принципів і норм міжнародного права частиною правових систем цих двох держав [1, с. 377–378].

Усі наведені міркування й аргументи свідчать, що вибір романо-германської правової сім'ї для України у ХХІ ст. в основному залишається правильним.

У юридичній літературі правову систему сучасного періоду розвитку пострадянських країн зазвичай позначають як правову систему перехідного типу. Однак мова йде скоріше не про типологію, а певний стан, обумовлений перетіканням однієї суспільно-політичної формації до іншої.

Перехідний стан правової системи суспільства має регулярний і об'єктивний характер. В умовах перехідного періоду правова система набуває низку специфічних рис, що робить необхідним її вивчення в рамках предмета науки теорії права і держави. Але насамперед слід пояснити сутність правової системи через визначення її основних семантичних складових. Зважаючи на різнопланові погляди на правову систему, викладені у багатьох публікаціях з теорії права та держави, а також зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на зміст та функціональні характеристики національного права, правову систему України в широкому розумінні можна розглядати як сукупність

правових інститутів та явищ, що перебувають у стійких зв'язках між собою та з іншими соціальними системами, а також взаємопов'язаних між собою засобів її реалізації, обумовлених глобалізацією та прагненням України інтегруватися в європейський правовий простір.

Правова система України, на думку багатьох вітчизняних теоретиків, належить до самостійного типу правової культури, де присутні ознаки романо-германської правової системи, а сама романо-германська правова система «відображає специфіку національно-етичних вимірів правової інфраструктури, особливості національного менталітету» [4, с. 31]. Актуальним при опрацюванні міжінтеграційних проблем національних правових систем у контексті створення правової системи України є питання про віднесення до її складу норм міжнародного та європейського права. Особливу увагу слід приділяти міждержавним інтеграційним особливостям правової системи, де різновидом міждержавно-правового типу є європейські міждержавні правові системи, насамперед правові системи Ради Європи та Європейського Союзу.

Нині першочергового значення набуває питання про взаємовідносини вітчизняної правової системи з європейським правовим простором у контексті інтеграційних прагнень нашої держави; існує залежність досконалості механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС від скомбінованості національної правової системи, реалізації її елементів, властивих як романо-германському, так і англосаксонському праву. Інтегративному характеру правової системи, що використовує особливості континентального або цивільного та загального права одночасно, відповідає перерозподіл балансу впливу її елементів на користь правового прецеденту.

Ще у 1998 р. В.Я. Тацій та Ю.М. Грошевий стверджували, що українською правовою наукою має бути переосмислено ставлення до судового прецеденту, який розглядається англійським юристом Р. Кроссом не тільки як народження нової правової системи, а й як свого роду конкретизація існуючої правової норми.

Такі події в новітній історії України, як зближення національного права з правом європейським, підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, прийняття Законів України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» та «Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» вкрай стимулюють до остаточного переосмислення наших традиційних уявлень про правовий прецедент як джерело національного права. Тим більше, що де-факто судовий прецедент як джерело права в Україні вже використовується, адже виходячи з положень усіх процесуальних кодексів (крім Кримінального), підставою для касаційного перегляду рішення є неоднакове застосування судами одного й того ж положення закону [4, с. 32].

Окрім цього, спостерігається вплив глобалізації на правову систему України. Прикладом впливу глобалізації на правову систему держави є прийняття 4 листопада 1950 р. в Римі десятима державами-членами Ради

Європи (Бельгія, Великобританія, Німеччина, Данія, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія та Франція) Конвенції про захист прав людини і основних свобод і створення з метою забезпечення зобов'язань за Конвенцією 21 січня 1959 р. Європейського суду з прав людини для розгляду скарг про порушення цієї Конвенції. Ратифікація Європейської конвенції дозволяє всім особам, які знаходяться під її юрисдикцією, звертатись до Європейського Суду, якщо вони вважають свої права порушеними. Це стосується і громадян України, що підтверджується ст. 55 Конституції України. Практика ЄСПЛ і функціонування європейської системи захисту прав людини наклали відбиток на підходи до вирішення гострих проблем, що стоять перед суспільством.

Проблематика правової глобалізації носить комплексний характер, що має бути враховано при розробці концепції правової політики держави як внутрішнього, так і зовнішнього спрямування. Першочергове значення при цьому мають дослідження проблем сучасного стану, шляхів вдосконалення і перспектив розвитку вітчизняного права і держави в загальному контексті процесів глобалізації, юридично важливих принципів, форм, цінностей та цілей, яких потрібно дотримуватись в умовах сучасної глобалізації й уніфікації у сфері державно-правових явищ і відносин [2; с. 4, 6]

Отже, відповідь на запитання, до якої ж правової сім'ї слід відносити Україну, залежить від того, яким правовим шляхом іде наше суспільство, від здійснюваної в державі правової політики, яка відбивається у прийнятих політико-правових рішеннях, законодавстві, правових цінностях, напрямках професійної підготовки юристів та ін. На підставі аналізу правової системи України і типології правових сімей, правову систему України потрібно віднести до романо-германської правової сім'ї. Правова політика України дозволяє зробити висновок про її європейський вибір. Стратегічний напрямок сучасної Української держави – входження до європейського простору – є об'єктивно й історично зумовленим її національним, культурним і правовим розвитком.

Список літератури

1. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности). М.: Юрист, 2004. 448 с.
2. Сидоренко О. О. Правова система України в контексті глобалізації. *Теорія і практика правознавства*. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2016_1_6.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Харків: Еспада, 2006. 776 с
4. Степаненко К.В. Правова система України: вітчизняна правова традиція та проблеми трансформації. *Проблеми законності*. 2018. №140. С. 26–34
5. Хаустова М. Г. Правова система України серед правових систем сучасності. *Проблеми законності*. 2013. Вип. 123. С. 23–33.